

Zorakılıq

“İştirakçı-dövlətlər uşaqları onlara valideynlər, qanuni qəyyumlar və ya uşağa qayğı göstərən digər şəxslər tərəfindən hər növ fiziki və psixoloji zorakılıqdan, təhqirdən, süi-istifadədən, laqeyd və etinasız münasibətdən, kobudluqdan, istismardan, o cümlədən cinsi zorakılıqdan qoruyur”.

Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya, 19-cu maddə

Zorakılıq – bədən xəsarətlərinə, sağlamlığa ziyan vurulmasına, məhrumiyyətlərə, hətta ölümə gətirib çıxaran güc tətbiqi və ya hədə-qorxudur. Bundan müəyyən bir məqsədlə istifadə edilə bilər. Məsələn, cəzalandırmaq, birisini öz iradəsinə qarşı hərəkət etməyə məcbur etmək. Bu, qəfil aqressiya aktı da ola bilər. Zorakılıq fiziki, verbal və ya psixoloji olur. Formasından asılı olmayaraq zorakılıq insan hüquqlarının pozulmasıdır. Uşaq Hüquqları Konvensiyasında və bir çox beynəlxalq və regional müqavilələrdə uşaqların fiziki toxunulmazlığı, təhlükəsizliyi və ləyaqəti təmin edilsə də, uşaqlara qarşı zorakılıq geniş yayılmaqdadır. İnsanların mənşəyindən və sosial vəziyyətindən asılı olmayaraq buna Avropanın bütün ölkələrində rast gəlmək olur.

Uşaqlara qarşı kobud rəftarı dörd kateqoriyaya bölmək olar:

Emosional sui-istifadə: Bu, söz ilə ifadə olunan mənəvi və ya psixoloji təhqir formalarını ala bilər. Buraya valideynin, onları əvəz edən qəyyumların hərəkəti və ya hərəkətsizliyi daxildir ki, bunlar ciddi davranış, koqnitiv, emosional və ruhi fəsadlar yarada və ya yaranmasına səbəb ola bilər.

Qayğının olmaması uşağın əsas ehtiyaclarını ödəyə bilməməkdir. Qayğının olmaması fiziki, təhsil ilə bağlı, emosional ola bilər. Fiziki qayğının olmamasına normal qida və ya geyim ilə təminatın, tibbi müalicənin olmaması, eləcə də nəzarətin və təbiət hadisələrindən qorumanın olmaması kimi amillər aiddir. Buraya uşaqların atılması da daxildir. Təhsil ilə bağlı qayğının olmaması uşaqların məktəbdən yayınması kimi hallara gətirib çıxarır; uşağın xüsusi təhsil ehtiyaclarını ödəmək iqtidarında olmamaq anlamına gəlir. Uşağa psixoloji laqeydlik sevginin, emosional dəstəyin

olmamasında, onu pis vərdislərdən qorumaq bacarıqsızlığında (narkotik və ya spirtli içkilərin istifadəsinə imkan vermək daxil olmaqla) özünü göstərir.

Fiziki zorakılıq uşağa bədən xəsarəti yetirməkdir. Buraya uşağı yaralama, yandırma, zərbə endirmə, silkələmə, təpik vurma, döymə və digər fiziki zorakılıqlar daxildir. Bu cür bədən xəsarətləri böyüklərin uşağa zərər vermək istəyib-istəmədiyindən asılı olmayaraq fiziki sui-istifadə və ya zorakılıqdır. Məsələn, bədənə xəsarət yetirmə həddən artıq intizam cəzasının və yaşa uyğun olmayan fiziki cəzanın nəticəsi ola bilər.

Cinsi zorakılıq: Bu, uşağa uyğun olmayan cinsi davranış, ona yönəlmiş məcburi cinsi istismardır. Bura uşağın cinsiyyət orqanlarına toxunmaq, onu böyüklərin cinsiyyət orqanlarına toxunmağa məcbur etmək, cinsi əlaqə, incest, təcavüz, eksqibisionizm, cinsi istismar aiddir. Bu, məcburetmə, yalan, təzyiq, hədə-qorxu ilə bağlı olub uşaqlarda cinsi hislər və fəallıq yaratmaq məqsədi daşıyır. Yaşca böyük və ya daha məlumatlı uşaqlar, böyük şəxslər cinsi zövq almaq üçün uşağı istifadə edəndə cinsi zorakılıq baş verir. Cinsi zorakılıq uşaq üzərində hakimiyyətdən sui-istifadə; uşağın normal, sağlam, inamlı münasibətlər hüququnun pozulması deməkdir.

Bu növ zorakılıqlar uşaqların mənəviyyatının məhv olmasına gətirib çıxarır. Belə hallar onların sağlamlığına, təhsilinə və ünsiyyət qabiliyyətinə mənfi təsir edir. Uşaqda uzunmüddətli xəsarətlərə səbəb ola biləcək fiziki və emosional izlər buraxır. Aparılan tədqiqatlardan məlum olur ki, zorakılıqdan zorakılıq törəyir: zorakılığa məruz qalan uşaq gələcəkdə bir valideyn kimi zorakılıq tətbiq etməyə meyilli olacaq.

Bütün hallarda uşaqlara qarşı olan zorakılıqla mübarizə aparmaq lazımdır. İctimaiyyətin diqqətini cəlb etmək və qeyri-zorakılıq mədəniyyətini insanlara yeritmək üçün bu istiqamətdə maarifləndirmə, təhsil və güclərin səfərbər edilməsi artıq zərurətə çevrilir. Aydın siyasət və effektiv hesabatlılıq hüquq mühafizə fəaliyyəti ilə bərabər, qeyri-zorakılığın siyasi gündəmə gətirilməsi üçün zəruridir.

Ailədə zorakılıq

Bir çox Avropa ölkələrində uşaqlara qarşı zorakılığın bəzi formaları dəstəklənir, xüsusən də ailələrdə intizam tənbehi kimi fiziki cəzadan istifadə. Belə zorakılıq halları hüquq mühafizə orqanları tərəfindən cinayət kimi qəbul edilmir. Hətta dövlət ailədə zorakılığı qadağan edən qanun qəbul etsə belə, hüquq mühafizə orqanları bu istiqamətdə ölçü götürməkdən yayınırlar. Bu günə qədər hər həftə onlarla Avropalı uşaq kobud rəftar ucbatından həyatını itirir.

Zorakılıq uşağın gündəlik həyatında iştirak edən insanlar tərəfindən törədildiyi zaman və ya onların sığınacaq yerlərində baş verdiyinə görə (ailə, məktəb və xüsusi təşkilatlar) gizli qalır və bu cinayətlərin açılması mümkün olmur. Ailə zorakılığı uşaqlara qarşı ən gizli zorakılıq forması olduğu

üçün onunla bağlı statistik məlumatlar əldə etmək çox vaxt çətinlik yaradır. Bəzi uşaqlar ailə üzvləri tərəfindən zorakılığa, xüsusilə də cinsi zorakılığa məruz qaldıqda onlara qarşı çıxmaqdan qorxurlar. Bu sükunət uşaqlarla işləyən hər kəsin məsuliyyət yükünü artırır. Onlar uşaqlara qarşı zorakılığın əlamətlərini bilməli və bu cür əlamətlərlə qarşılaşdıqda dərhal xəbər verməlidirlər.

Avropa Şurasına üzv olan ölkələrin üçdə birində (Avstriya, Bolqarıstan, Xorvatiya, Kipr, Danimarka, Finlandiya, Almaniya, Macarıstan, İspaniya, İtaliya, Latviya, Norveç, Portuqaliya, Rumıniya, İsveç və Ukrayna) fiziki cəzalar ləğv edilmiş, digər ölkələr isə müvafiq hüquq islahatlarının aparılması astanasındadır. Bu müsbət dəyişikliklərə baxmayaraq bir çox ölkələrdə bədənə xəsarət yetirmə halları indiyə qədər məqbul cəza növü hesab olunaraq, qanuniləşdirilmişdir və bəzi ölkələrdə yol verilən qanuni cəza metodu hesab edilir. Ailədə bədən xəsarəti kimi cəzaların kökünü kəsmək üçün valideynlər uşaqları tərbiyələndirmə metodu kimi pozitiv və qeyri-zorakı hərəkətlər tətbiq etməlidirlər.

Məktəblərdə zorakılıq

Hər on şagirdəndən biri məktəbdə zorakılığa məruz qalır və bu rəqəm getdikcə böyüməkdədir. Uşaqlara qarşı olan zorakılığın səviyyəsi ölkənin iqtisadi rifahından çox uşaqlara cəmiyyətdəki münasibət və uşağın siyasi əhəmiyyəti ilə bağlıdır. Avropa məktəblərinin əksəriyyətində fiziki cəzanın qadağan olunmasına baxmayaraq təcavüz və qrup halında olan hücumlar geniş yayılmışdır. Digərlərindən fərqlənən uşaqlar: məsələn, daha ağıllı, daha iri və ya xırda görkəmə malik, dərisi digər uşaqlardan fərqlənən, nitqində qüsurlu olan və s. gülüş, qeybət, qaralama, qorxutma, təcrid, eləcə də fiziki güc qurbanı olaraq digər uşaqlar tərəfindən zorakılığa məruz qalırlar.

Məktəbdə təzyiqli qrup zorakılığı və ya irqi mənsubiyyətə görə sataşma forması əsasən miqrantlara və etnik azlıqlara istiqamətlənmişdir. İndiki zamanda hücumlar çox vaxt virtual məkanda baş verir: alçaldıcı fotolar təhqiramiz şərhələrlə internetdə yayılır. Bu formalı təqiblər əsasən anonim olduğuna və ani olaraq geniş yayılma imkanı olduğuna görə, uşağa xüsusilə ciddi ziyan vurur. Bu cür zorakılığa məruz qalmış uşaqlar üçün məktəb təhsil deyil, terror məskəsinə çevrilir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının uşaqlara qarşı zorakılıq məruzəsində qeyd olunur ki, Avropada qızlar oğlanlara nisbətən daha çox təqibin qurbanı olur və məktəbdə baş verən zorakılığın 80 faizi 12 yaşdan 16 yaşa qədər olan yaş qruplarında baş verir.

Vacibdir ki, cəmiyyət məktəb zorakılığı problemini anlamaqla yanaşı, onu tamamilə rədd etmək atmosferi də inkişaf etdirilsin. Məktəb rəhbərləri, müəllimlər, valideynlər zorakılıq əlamətlərini sezməyi öyrənməli və cəld müvafiq tədbirlər görməlidirlər. Hər bir məktəb zorakılığın kökünü kəsmək üçün yaxşı düşünülmüş profilaktik siyasət hazırlamalı, uşaqlara konfidensial şikayət etmə imkanı

yaratmalıdır. Məktəblərdə zorakılıqla mübarizənin vacib aspektləri uşaqlar arasında maarifləndirmə işlərinin aparılması və qarşılıqlı kömək qruplarının yaradılmasıdır.

İnternet və KİV qarşısında əlacsızlıq

İnternet və digər KİV gəncləri müxtəlif risklərə məruz qoya bilər. İstər qəsdən, istərsə də düşünülmədən uşaq barədə qeyri-etik məlumatların, məsələn, zorakılığı əks etdirən şəkillərin, irqçi təbliğatın və ya pornoqrafiyanın nümayiş etdirilməsi də bir zorakılıq formasıdır. İnternet uşaqları pedofillərin təqiblərinə də məruz qoyur, hətta evdə belə. 2006-cı ildə Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi uşaqların yeni informasiya və kommunikasiya mühitində hüquqları haqqında xüsusi tövsiyə qəbul etmişdir.

Cinsi istismar

Uşaqlardan cinsi sui-istifadə və onların istismarı bugünkü Avropanın ciddi problemi olaraq qalır. İnsest, pornoqrafiya, fahişəlik, insan alveri, seksual cinsi istismar, yaşlıları tərəfindən təcavüzə məruz qalmalar uşaqların fiziki və psixoloji sağlamlığına ciddi ziyan vurur.

Avropada uşaqların 10-20 faizi cinsi təcavüzə məruz qalır. Lakin zərər çəkmiş uşaqların çoxu bu haqda heç bir məlumat vermir. Bir çoxları baş verənləri başa düşmək üçün çox gəncdirlər. Bəziləri etibar etdiyi və ya ona inanan insan olmadığından, yaxud utandığından, özünü günahkar hiss etdiyindən, xəyanətə məruz qaldığını hesab etdiyindən bu barədə heç nə danışmaq istəmirlər. Əksər hallarda uşaqların çoxu cinayətkarlar tərəfindən qorxudularaq manipulyasiya edilir. Bu cinayəti törədənlər çox zaman uşaqların ailə üzvü və ya yaxşı tanıdığı özündən yaşca böyük olan dostu olur.

Cinsi istismarın digər forması fahişəliyə məcbur edilmə və mütəşəkkil pedofiliyadır. Nəticədə qazanılan pul sutenyor (fahişəliyin təşkili ilə məşğul olan insan) adlanan şəxsə verilir. Silahlı münaqişələr şəraitində yaşayan, internatda məskunlaşan, mühacirətdə olan, səfalət içində yaşayan uşaqlar cinsi istismarın bütün formalarına daha çox məruz qalırlar. Uşaqları cinsi istismardan qorumaq üçün valideynlər, müəllimlər, sosial xidmət sahələrində fəaliyyət göstərən insanlar xüsusi səy göstərməlidirlər.

Uşaq alveri

İnsan alveri qul ticarətinin müasir variantıdır. İnsanlarla alınan və satılan bir məhsul kimi rəftar edilir, onlar istismarın bütün formalarına məruz qalırlar. İnsan alveri insan hüquqlarının pozulmasıdır. Bütün insanların toxunulmazlığına, ləyaqətinə qarşı olan bir cinayətdir.

İnsan alverinin qurbanı olmuş uşaq on səkkiz yaşına çatmamış istənilən şəxsdir ki, onu öz vətəninə və ya xaricdə istismar edir, qaçırır, gizlədir, başqası ilə dəyişdirir və ya satırlar. Bəzi hallarda uşaqlar aldadılır – onlara səyahət və ya yeni bir məktəb vəd edilir; digər hallarda isə yoxsul ailələr uşaqları pula satırlar.

İnsan alverinə məruz qalan uşaqlar zorakılıq və cinsi istismar qarşısında acizdirlər. Onları öz şəxsiyyətini qorumaq, eləcə də ailədə yaşamaq, təhsil almaq, istirahət etmək və özlərini alçaldıcı hərəkətlərdən qorumaq hüququndan məhrum edirlər.

Avropada uşaq alveri adətən cinsi istismar və ya məcburi əməklə əlaqəlidir. Satılan uşaqları fahişəliklə məşğul olmağa məcbur edir, ərə verir və ya qeyri-qanuni yolla övladlığa götürürlər; onlar kənd təsərrüfatı və digər sahələrdə pulsuz və ya ucuz işçi qüvvəsi olaraq istismar edilir, eyni zamanda bu uşaqlardan əyləncə vasitəsi, yaxud dilənçi kimi istifadə olunur. Bütün bunlar qeyri-qanuni edildiyinə görə bu uşaqlar ictimaiyyətin gözündən gizlədilir və ona görə də onların şəxsiyyətini müəyyən etmək çətin olur. Yerli dili bilmədiklərinə görə, həm də üzərlərində böyük nəzarət olduğuna görə bu uşaqların qaçmaq, kömək istəmək imkanları da məhdud olur.

Həssas uşaq qrupları

Uşaqlara qarşı göstərilən zorakılıq hər hansı bir qrup və ya cəmiyyətin müəyyən təbəqəsi ilə məhdudlaşmasa da bəzi uşaqlar sui-istifadəyə daha çox məruz qalır. Bunlara aiddir:

- **Evsiz şəhər uşaqları:** “Küçə uşaqları”nın, xüsusən də qızların cinsi istismar riski daha yüksəkdir. UNİSEF-in statistik məlumatına görə hazırda dünyada 100 milyondan çox uşaq küçədə yaşayır. Avropanın hər böyük şəhərində minlərlə küçə uşağına rast gəlmək olar və onların sayı işsizlik, yoxsulluq və mühacirət səbəbi üzündən artmaqda davam edir.

- **Sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar:** Sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar çox vaxt zorakılıq, cinsi istismar və sui-istifadənin qurbanı olsa da, uşaqları müdafiə təşkilatları nadir hallarda bu məsələlərlə məşğul olurlar. Sosial təşkilatlar uşaqlara “xüsusi” və ya “möhtac” möhürünü vuraraq SİM uşaqlara qarşı olan sui-istifadəyə “kömək edirlər”. Bir çox hallarda isə SİM uşaqlara, xüsusən də qızlara, “yaxşı qurban” olmağı öyrədirlər. Onlar qızları oğlanlardan daha aşağı qiymətləndirirlər. SİM qızların təhsil, tibbi yardım, reabilitasiya müalicəsi almaq şansı və ya onların üzv olduğu cəmiyyətin həyatında iştirak etmək imkanı oğlanlarla müqayisədə daha azdır.

- **Qaçqın uşaqlar və mühacirlər:** Qaçqın və mühacirətdə olan uşaqlar evdə olduğu kimi, cəmiyyətdə də ksenofobiya aktı nəticəsində zorakılığa məruz qalırlar. Onların valideynləri qanun və hüquq normalarını bilmədikləri üçün uşaqların hüquqları pozulur. Belə uşaqlar ziyanlı ənənələrin də qurbanı olur: məsələn, qızların cinsi orqanlarının kəsilməsi, oğlanların bədənində ritual çapıqların

vurulması. Ailədə yaşanan sarsıntılar və qeyri-sabitlik də uşaqlara qarşı zorakılığa gətirib çıxara bilər.

- **Erkən ana olan qızlar:** Özləri uşaq olduqlarından Uşaq Hüquqları Konvensiyasında nəzərdə tutulan hər cür müdafiəyə hüquqları olsa da, erkən ana olan qızları çox zaman yetkin insan kimi qəbul edirlər. Beləliklə, onlar müəyyən bir qanuni tələyə düşmüş olurlar. Bir tərəfdən uşaqlara aid olan müdafiə hüquqlarına sahib ola bilmirlər, digər tərəfdən isə çox gənc olduqları səbəbi ilə böyüklər üçün nəzərdə tutulmuş hüquqları tələb edə bilmirlər.

Uşaqlara qarşı zorakılığın qarşısını almaq üçün nə edə bilərsiniz?

- Uşaqların vəziyyətini müşahidə edin və hər hansı bir zorakılıq hadisəsi hiss edib gördüyünüz zaman xəbər verin;
- Uşaqların zorakılıqdan müdafiəsinə istiqamətlənmiş dövlət siyasətinə və proqramlarına nəzarət edin və uşaqların zorakılıqdan qorunması haqqında qanunvericilik aktı qəbul edilməsi yönündə dövlət orqanlarına təzyiq göstərin;
  - Yardım proqramı vasitəsi ilə ailələrə dəstək olun;
  - Susmayın! Keçirdiyiniz və müşahidə etdiyiniz zorakılıqlar haqqında danışın;
  - Cəmiyyətin zorakılığa olan dözümlü münasibətinə qarşı çıxın;
  - Uşaqlara qarşı olan zorakılıq problemlərinə diqqət cəlb edin;
  - Zorakılıq əlamətlərinə diqqət yetirin;
  - Uşaqlara qarşı olan qrup təcavüzü və digər zorakılıq formalarını qadağan etmək və kökünü kəsmək üçün məktəb və cəmiyyəti səfərbər edin;
    - Uşaqlara sui-istifadədən və zorakılıqdan qorunmağı öyrədin;
    - Uşaqlara qeyri-zorakı metodlarla münaqişələri həll etməyi öyrədin;
    - Zorakılıq tətbiq etməyin.

Müvafiq hüquq müdafiə alətləri

Avropa Şurası

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Konvensiyasının 3-cü maddəsində deyilir: “Heç kəs işgəncəyə və qeyri-insani, ləyaqəti alçaldan rəftar və cəza növlərinə məruz qalmalı deyil”. Bu fundamental hüququn təmin edilməsi və qorunması üçün Avropa Şurası zorakılığın bir çox aspektləri ilə məşğul olaraq, qanuni yollarla ictimayyətə diqqətini cəlb edərək xüsusi kampaniyalar (məsələn, insan alveri, gender əsaslı zorakılıq, uşaq əməyi, KİV-də zorakılıq mövzularında) həyata keçirir.

- **İşgəncələrin və qeyri-insani rəftarın, cəzanın qarşısının alınması üzrə Avropa Komitəsi** azyaşlı məhkumların hüquqlarının qorunması standartlarını hazırlayır, gənc məhbusları müdafiə məqsədi ilə qeyri-məhkəmə mexanizmini təmin edir, mütəmadi olaraq uşaq cəzaçəkmə müəssisələrini ziyarət edir.

- **İnsan alverinə qarşı mübarizə Konvensiyası** insan alverinin qarşısını almağa, bu alverin qurbanı olanların hüququnu qorumağa və insan alverində iştirak edən şəxsləri təqib etməyə istiqamətlənmişdir. 2005-ci ildə qüvvəyə minmiş bu icbari müqavilə insan alverinin bütün formalarına, qurbanlarına, bütün növ istismara, o cümlədən cinsi istismar, məcburi əmək, köləlik və insan orqanlarının satışı məsələlərinə şamil edilir.

- Uşaq pornoqrafiyası ilə bağlı cinayətlər **Kibercinayətkarlıq Konvensiyasında** öz əksini tapıb. Konvensiyanın 9-cu maddəsində qeyd edilir ki, iştirakçı dövlətlər “uşaq pornoqrafiyası ilə bağlı olan kompüterlərdən müxtəlif növ istifadəyə qarşı qanuni ölçü götürülməsini təmin etməlidir”.

- 2007-ci ildə qəbul edilmiş **Uşaqların istismardan və cinsi xarakterli sui-istifadədən qorunması haqqında Konvensiya** uşaqlara qarşı sui-istifadəyə yönəlmiş ilk müqavilədir. Bu sənəd Avropa qanunvericiliyindəki boşluqları doldurmalı, Avropadakı uşaqların 10-20 faizinə təsir göstərən bu fəlakətə qarşı istiqamətlənmiş mübarizə üçün vahid qanun strukturunun yaranmasına xidmət etməlidir.

Avropa Şurasının bir çox tədbirləri və proqramları da uşaqlara qarşı zorakılıq probleminin həllinə xidmət edir.

- 2006-cı ildə Avropa Şurası “Uşaqlar üçün və uşaqlarla birlikdə Avropa qururuq” proqramının təşəbbüskarı oldu. BMT-nin Avropada uşaqlara qarşı zorakılıq Hesabatının davamı olan bu üçillik proqram uşaqlara qarşı müxtəlif zorakılıq formaları ilə mübarizəyə yönəlmiş, ailədə fiziki cəza, cinsi istismar, insan alveri və s. zorakılıq formalarını əhatə etmişdir. Proqram öz səlahiyyətləri çərçivəsində standartlar, rəhbər prinsiplər hazırlayır və Avropa hökumətlərinin, parlamentlərinin, yerli hakimiyyət orqanlarının, peşəkarların və QHT-nin iştirakı ilə ictimaiyyətin məlumatlandırılması və diqqətini cəlb etmək üçün güclü bir kampaniya keçirir.

- **İnsan hüquqlarının müdafiəsi ilə məşğul olan məsul şəxs** Avropa Şurasına üzv dövlətlərə yoxlama səfəri zamanı uşaqların hüquqlarını və onların zorakılıqdan müdafiəsi ilə sistemli şəkildə məşğul olur.

- 2006-cı ildə Avropa Şurası “İnsan satılmır” şüarı altında **insan alverinə qarşı kampaniyaya** başladı. Onun məqsədi müasir Avropada insan alverinin artmasına diqqət cəlb etmək idi. Kampaniya çərçivəsində yeni köləlik növlərinə qarşı ölçülərin götürülməsi, insan hüquqlarının müdafiəsi, insan alveri ilə məşğul olanların təqib edilməsi işıqlandırılır.

- 2007-ci ildə Avropa Şurasının Parlament Assambleyası küçə uşaqlarının vəziyyəti və bu problemin siyasi həllinin ümumavropa tədqiqatının təşəbbüskarı oldu.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatı

İnsan Hüquqlarının Ümumi Bəyannaməsinin 5-ci maddəsində (İHUB, 1948) zorakılıqdan azadolma insan azadlığının fundamental hüququ kimi tanınır. Lakin bu qanun Uşaq Hüquqları Konvensiyasında daha dərin inkişafını tapdı (UHK, 1989). Konvensiyanın 19-cu maddəsində yolverilməz rəftarların bir çox formaları – cinsi sui-istifadə, psixoloji zorakılıq və istismar öz əksini tapmışdır:

“İştirakçı-dövlətlər uşaqları onlara valideynlər, qanuni qəyyumlar və ya uşağa qayğı göstərən digər şəxslər tərəfindən hər növ fiziki və psixoloji zorakılıqdan, təhqirdən, süi-istifadədən, laqeyd və etinasız münasibətdən, kobudluqdan, istismardan, o cümlədən cinsi zorakılıqdan qoruyur”.

Konvensiyanın 19-cu maddəsində olduğu kimi 37-ci maddədə də bir sıra qeyri-Avropa ölkələrində tətbiq olunan ölüm hökmündən uşaqları qorumaq haqqında bəhs olunur.

BMT-nin geniş yayılmış hüquq müdafiəsi aləti olaraq, Uşaq konvensiyası uşaqları müxtəlif növ zorakılıqlardan qoruyan fundamental hüquqi baza olaraq, onları dövlət və ya uşaq təşkilatları, eləcə də ayrı-ayrı şəxslərdən qoruyur. Uşaq hüquqlarının qorunması sahəsində çalışan təşkilatlar üçün Konvensiyanın rolu misilsizdir.

Uzun müddət ailədə uşağa istiqamətlənmiş zorakılıq ölüm halları, ağır bədən xəsarətləri istisna olmaqla “şəxsi məsələ” kimi cavabsız qalırdı. Lakin 1993-cü il Vyana Bəyannaməsində qadın və qızlara qarşı həm dövlət rəsmiləri, həm də fərdi şəxslər tərəfindən törədilmiş zorakılıq insan hüquqları pozuntusu kimi qəbul edilir. Elə həmin ildə, onun ardınca Ali Assambleyanın qərarı ilə **Qadınlara qarşı zorakılığın kökünün kəsilməsi haqqında Deklarasiya** qəbul olunur və qadınlara qarşı zorakılıq məsələləri üzrə xüsusi məruzəçi ekspert təyin edilir. Bu Deklarasiyada bütün məktəblərdə qadın və kişi davranışlarının xüsusiyyətləri haqqında xüsusi proqram tətbiq etmək çağırışları səslənir.

Mənbə: Компасито. Пособие по обучению детей правам человека. Совет Европы, 2008.

Tərcümə: TİPİİ-nin əməkdaşı Səadət Mənəfova